

✿ **שם המחקר:** מודל עבודה תיאורטי לטיפול באמצעות אמנות בבוגרים עם מוגבלות שכלית התפתחותית

✿ **שנה:** 2022

✿ **סוג מחקר:** מחקר

✿ **מס' קטלוגי:** 890-165-2019

✿ **שמות החוקרים:** פרופ' דפנה רגב, פרופ' שרון שניר ושיר הרפזי

✿ **רשות המחקר:** אוניברסיטת חיפה

תקציר המחקר:

היסטורית, אנשים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (מש"ה) נתפסו כלא מתאימים לטיפול פסיכותרפי, המבוסס על יכולות קוגניטיביות ושיח מילולי. אולם, בשנים האחרונות ניתן למצוא עדויות לכך שאנשים עם מש"ה מסוגלים לקחת חלק ולהתמסר לתהליך טיפולי, וכי התפתחותה של הפסיכותרפיה הביאה גישות חדשות, שעשויות להיות מותאמות יותר עבור מטופלים עם מש"ה. כך למשל, טיפול באמצעות אמנות, שייחודיותו היא האופן בו מאפשר למטופלים מרחב ביטוי רגשי, יצירת תקשורת בדרכים שאינן מילוליות, עידוד חשיבה סימבולית ופיתוח מיומנויות חיברות. כיום, כחלק מהטיפול והתמיכה שמקבלים אנשים עם מש"ה במסגרות הבריאות, הרווחה והחינוך הציבוריות, הם מקבלים לעיתים קרובות גם טיפול באמצעות אמנות.

למרות זאת, הספרות האקדמית והמחקרית העוסקת בטיפול באמצעות אמנות באנשים עם מש"ה הינה מועטה ודלה באופן ניכר, ולמטופלים העובדים בשטח עם האוכלוסייה ומתמודדים עם דילמות ואתגרים רבים, לא ניתן מענה מספק בספרות ובמחקר. הטיפול באנשים עם מש"ה מביא עימו מאפיינים ייחודיים, חלקם מאתגרים ומורכבים, לעבודה הטיפולית, וקיים צורך לתעד ולהמשיג את שיטות העבודה ואת הגורמים השונים הלוקחים חלק בתהליך הטיפולי באוכלוסייה זו.

במחקר זה ביקשנו לאסוף את הידע הקיים בשטח, להתבונן לעומק על ייחודיות התהליך והעבודה הטיפוליים עם האוכלוסייה, ולגבש מתוך הידע הקיים מודל עבודה תיאורטי הממשיג את ההיבטים הייחודיים השונים, ושיכול לתת מענה עבור מטופלים בשטח העובדים עם האוכלוסייה. על כן, מטרת המחקר הייתה להתבונן בתופעה זו ולבחון אותה לעומק בכלים איכותניים מנקודת מבטם של המטופלים העובדים עם האוכלוסייה, תוך אפיון האתגרים והמודלים הייחודיים לעבודה זו, והמשגתם. לצורך כך, שאלת המחקר המרכזית שנבחנה הייתה: מהם המאפיינים הייחודיים של העבודה בטיפול באמצעות אמנות פרטני בבוגרים עם מוגבלות שכלית קלה עד בינונית מנקודת מבטן של המטפלות?

במחקר זה בחרנו להתמקד בטיפול באמנות עבור בוגרים (18-45) עם מש"ה, ומשתתפות המחקר הן מטפלות באמצעות אמנות העובדות עם מטופלים עם מש"ה בגילאים אלו. בעת בניית מערך המחקר הראשוני, נבחרה שיטת "מחקר מבוסס קונצנזוס" המבוססת על ניתוח תוכן איכותני ומדגישה את מרכיב הקונצנזוס. ככל שהחלו להיאסף הנתונים מתוך התמלולים של הראיונות ובהמשך קבוצות המיקוד, ניתן היה לראות כי הידע המתגבש מבקש להאיר ולהסביר את התהליך הטיפולי על היבטיו השונים, את הגורמים השונים בתהליך והקשרים ביניהם. על כן, בחרנו לעבור לשיטת עבודה על פי התיאוריה המעוגנת בשדה, תוך שמירה על עקרון

הקונצנזוס לאורך התהליך. נעשה שימוש בשלושה כלים שונים על מנת לבחון את הנושא לעומקו: (1) ראיונות אישיים חצי מובנים עם 18 מטפלות באמנות, במטרה ללמוד מהן על האתגרים איתם הן מתמודדות, המטרות הטיפוליות בעבודתן, דרכי עבודתן, התערבויות, משמעות עשיית האמנות עבור המטופלים, ההתמודדויות שלהן בעבודה זו, ועל גורמי שינוי והתפתחות בטיפול כזה לתפיסתן. (2) קבוצות מיקוד להמשגת מודל עבודה. (3) יומנים שמטפלות באמצעות אמנות כתבו במהלך טיפול ובהם תיעדו את עבודתן.

ממצאי המחקר העלו חמש קטגוריות מרכזיות אשר כל אחת מהן עוסקת בהיבט מסוים של העבודה הטיפולית, וביחד הן מבטאות את המרכיבים המרכזיים והגורמים המתקיימים יחד ומשפיעים זה על זה בתוך מכלול העבודה הטיפולית באמצעות אמנות עם בוגרים עם משה. חמש הקטגוריות הן (א) העמדה הטיפולית, (ב) האתגרים והדילמות בעבודה הטיפולית, (ג) גורמים המסייעים למטפלות בהתמודדות עם האתגרים, (ד) פרקטיקות של עבודה טיפולית ו(ה) תהליכי השינוי. חמש הקטגוריות הללו מרכיבות את המודל התיאורטי שנבנה מתוך ממצאי מחקר זה תוך המשגת התמות המרכזיות שעלו בכל אחת מהקטגוריות. המודל שם דגש על העמדה המרכזית עימה מגיעות מטפלות באמצעות אמנות לעבודה עם בוגרים עם משה, תוך התייחסות לגישות השונות הנובעות מתוכה. בנוסף, ניתן לראות כי ישנם אתגרים ייחודיים העולים בטיפול עם האוכלוסייה ומביאים עימם התמודדויות שונות עבור המטפלת. על מנת להתמודד בהצלחה עם אותם אתגרים מציעות המשתתפות שלוש דרכים מרכזיות הקשורות בהדרכה מותאמת, אסטרטגיות התמודדות פנימיות ושיתוף פעולה עם הצוות והסביבה המלווה של המטופל. בהמשך, נעשתה המשגה של פרקטיקות העבודה המרכזיות המאפיינות את הטיפול באוכלוסייה מתוך ניסיון של משתתפות המחקר. לסיום, הקטגוריה האחרונה מתייחסת לתהליכי השינוי המאופיינים בעבודה עם האוכלוסייה באיטיות רבה, במתן משמעות רבה לשינויים קטנים החלים בטיפול וכן להגדרתם של שינויים אותם ניתן לייחס להתקדמות או הצלחה בתהליך הטיפול.

מטרתו של מחקר זה הייתה קידום גוף הידע התיאורטי בנושא של טיפול באמנות בבוגרים עם משה. המודל שנבנה מרחיב ומעמיק את הידע הקיים בשטח, וממשיג אותו לכדי מודל עבודה תיאורטי אותו ניתן יהיה ליישם בשטח ועל בסיסו ניתן יהיה לפתח מחקרי המשך לצורך העמקה בתחום מחקר חשוב זה. על כן, חשיבותו של מחקר זה הינה כפולה, הן עבור אנשי טיפול העובדים בשדה, והן עבור אנשי מחקר, המעוניינים לבחון את האפקטיביות של הטיפול ואת הגורמים המשפיעים על מידת אפקטיביות זו.

מילות מפתח: מוגבלות שכלית התפתחותית, טיפול באמצעות אמנות, ריאיון עומק חצי-מובנה, קבוצות מיקוד, יומני טיפול.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)